Framtiden i våre hender

Organisasjons-byggerne

Nº 02
51. årgang
November 2024
Kr. 69,-

MERINOULL TIL PERFEKT SJOGG!
Janus x Kleveland
Janus
kleveland
janus.no

Anja Bakken Riise: **Håp i mørket** 04

06 Leder: Fossilt reklameforbud

Overblikk- notiser 08

< Fokus > 10 **Temu** – Forbrukskarusellen

Nini Hæggernes: **Grønne tips** 14

16 Fivh landet rundt

Kommentar **USA-valget** 22

24 Intervju: **Vår mann i Pakistan**

Profil: **Norges Fikse-ambassadør** 26

28 Med nål og tråd: **Lotte Shephard**

Matglede: **Yngve Ekern** 29

36 Stifinner: **Omsorg for mygg**

Kommentar: **Kjøttnasjonen** 38

Framtiden i våre hender

Magasinet **Framtiden i våre hender** (Tidligere Folkevett) utgis av miljø-organisasjonen Framtiden i våre hender. Organisasjonen Framtiden i våre hender arbeider for etisk forsvarlig og miljøvennlig forbruk, og en rettferdig fordeling av jordas ressurser.

Ansvarlig redaktør
Arne Storrønningen
astor@framtiden.no

Art Director
Jørgen Høj, Parkbo Grafisk
grafisk@parkbografisk.dk

Framtiden i våre hender
Økernveien 94, 0579 Oslo
Tlf + 47 22033150
post@framtiden.no

Forsidefoto
Arne Storrønningen

Abonnement
Kr 275,- per år

Trykk
Merkur Grafisk AS.

Opplag
bekreftet gjennomsnitt
2. halvår 2018 og 1. halvår 2019
25276

Bankgiro
medlemskonto 1254 62 79950
konto gaver 1254 62 79977

Magasinet Framtiden i våre hender redigeres i henhold til prinsippene i Fagpressens redaktørplakat og lov om redaksjonell fridom. Den som allikevel føler seg urettmessig rammet oppfordres til å ta kontakt med redaksjonen. Pressens Faglige Utvalg, PFU, behandler klager mot pressen. PFUs adresse er Rådhusgt. 17, Postboks 46 Sentrum, 0101 Oslo. Tlf +47 22 40 50 40

Tekst
Anja Bakken Riise,
leder Framtiden i våre hender

Lys i mørke

Det siste året har jeg tatt meg i å føle at jeg mister fotfestet. Verden virker så uendelig mørk. Hvordan kan jeg forholde meg til det som skjer?

Fra skjermen i hånda mi lyser bilder av livredde, skjelvende barn på Gaza. I Ukraina har krig blitt den nye normalen. I Sudan står 2,5 millioner mennesker på randen av hungersnød. Så kom FNs nye statusrapport for klimaet, som viser at klimamålet om å begrense temperaturøkning til 1,5 grad virker uoppnåelig – vi styrer nå mot en 2,6-grader varmere verden. Følgene vil være katastrofale for leveområdene for millioner av mennesker.

Jeg kjenner at det røyner på for selvbildet mitt. Jeg som alltid har tenkt at bare vi går sammen, bare vi organiserer oss, legger kloke planer og strategier, ja, da kan vi virkelig endre de store strukturene i verden. Nå ser jeg en rekke av verdens ledere tilsynelatende akseptere at et helt folk bombes i hjel. Nå ser jeg norske politikere åpne opp for gruveutvinning på havbunnen, i det som potensielt blir det største naturinngrepet i Norge i nyere historie.

Det er mye nå. Jeg pleier å bruke denne spalten til å gi håp, vise at det nytter, at du som medlem i Framtiden i våre hender får til ting. Men jeg tror det er viktig også å si: Å kjenne deg overveldet og trist nå, er helt naturlig. Det gjør jeg òg.

Du kan være helt sikker på at mennesker rundt deg deler dine tanker om verden. Mitt råd er enkelt: Ikke bli sittende alene med det. Snakk om det du opplever. Med kolleger, venner, eller familie. Det har gitt meg styrke, å snakke med kollegaene mine hvis jeg synes det blir for mørkt. Jeg går med venner på demonstrasjoner. Deler og deltar i en offentlig samtale i sosiale medier. Oppsøker arrangementer der jeg finner likesinnede, og kan lære mer. Tar en pause iblant, før jeg søker meg tilbake. Til de andre.

Man vet ikke hva som skjer i møte med andre mennesker. Kanskje finner dere ut at der vil få jobben til å engasjere seg mer? Kanskje blir det starten på nye retningslinjer for innkjøp og samarbeid? Kanskje skal årets julegave gå til noen som trenger det mer? Kanskje skal skoleavslutningen ha en innsamlingsaksjon?

Verden har mye mørke, men det finnes også lys. I disse dager tror jeg vi må oppsøke og holde fast i det lyset som finnes. Og lyset, det finnes i fellesskapet.

Takk for at du bringer lys gjennom fellesskapet i Framtiden i våre hender.

Foto: Knut Nerland

Bidragsytere

Matglede
Yngve Ekern
yngveekern@gmail.com

Kommentator
Ingrid Kleiva Møller
Ingridk@framtiden.no

Art Director
Jørgen Høj Hejbøl
jorgen@parkbografisk.dk

Stifinner
Trond Wormstrand
trond@framtiden.no

Din grønne hverdag
Nini Hæggernes
nini@mojomagasin.no

Et smart forbud

Et enstemmig landsmøte i Framtiden i våre hender støtter en uttalelse om et norsk forbud mot «reklame for utslippsintensive varer og tjenester basert på fossile brensler, herunder fly- og cruisereiser og fossilbiler.» Forbudet bør i følge landsmøtet også omfatte «energiselskaper som får over 30% av inntekten fra fossile kilder eller baserer over 30% av virksomheten sin på fossile kilder.

Videre krever Framtiden i våre hender at regjeringen «må arbeide for et internasjonalt forbud mot reklame fra disse selskapene og (at) norske kommuner går foran og innfører lignende forbud innenfor sine myndighetsområder.

I Storbritannia er ifølge uttalelsen fra Framtiden i våre henders landsmøte så mye som 32 prosent av hver enkel brites klimafotavtrykk reklameskapt. Det er vanskelig å anslå presist hvor stor del av det norske overforbruket som er reklamedrevet. Her trengs det mer forskning og data, også om norske forhold, går det fram av den ferske uttalelsen fra Fivhs landsmøte. Globalt omsetter reklamebransjen for mellom 600 til 1200 milliarder amerikanske dollar per år. Det gjør reklame til en stor påvirkningsfaktor i forhold til forbruket vårt.

Det vil være smart av den norske regjeringen og starte arbeidet med å innføre et nasjonalt forbud mot fossil reklame. Norge var blant de første landene i verden sammen med Finland som fikk på plass et forbud mot tobakksreklame og alkoholreklame allerede i 1975. I ettertid fulgte mange land etter. Nå kan Norge igjen bli en viktig internasjonal pioner dersom politikerne bruker mulighet til å bli en «First Mover». Norge ligger fremst i verden i salg av elbiler med opp mot 95 prosent av nybilsalget som helelektriske kjøretøy. Et fossilt reklameforbud kan bli en ny norsk grønn suksesshistorie.

Tanken om fossilt reklameforbud er i ferd med å spre seg internasjonalt. I sommer tok FNs generalsekretær til ordet for et slikt forbud. Den nederlandske byen Haag har vedtatt et forbud mot offentlig reklame for alt som er «basert på, eller produsert ved bruk av fossilt brensel, altså langt flere produkter enn bensin- og dieselbiler. For eksempel båter, gressklippere og ulike jordbruksredskaper inngår i forbudet, ifølge det norske magasinet Motor som siterer det tyske Automobilwoche. Haag vil iverksette forbudet mot fossil reklame fra og med 2025 og blir trolig den første byen i verden med et slikt for bud.

Her hjemme har også tanken om et fossilt reklameforbud begynt å ta form. I tillegg til Framtiden i våre hender har flere andre miljøorganisasjoner stilt seg bak ideen om fossilt reklameforbud. Nå er det politikernes tur.

«Et fossilt reklameforbud kan bli en ny norsk grønn suksesshistorie.»

Tekst
Arne Storrønningen
Redaktør

Vi ruster opp medlemsmagasinet. Fra og med juni neste år vil du få et magasin med helt ny design og mange nye grep. Vi vil fortsatt fortelle deg om de viktigste sakene Framtiden i våre hender jobber med, gi deg gode og nyttige grønne tips for en god hverdag – og rette søkelyset mot aktører som motarbeider grønn og etisk samfunnsutvikling. Vi ses og vi gleder oss.

19 HELIOS 69

REN MAT
siden 1969

ØKOLOGISK

Over 50 år med kjærlighet for ren mat.

Helios drives av en lidenskap for ren og bærekraftig mat. Helt siden 1969 har vi jobbet for å gjøre det lett å velge mat som både smaker godt og gjør godt. Mat laget av få, men gode råvarer. Du kan alltid være trygg på at våre produkter aldri inneholder kunstige tilsetninger – kun rene råvarer. Dyrket, høstet og foredlet med kjærlighet.

Kort nytt

Foto: **Karl Baron, Flickr**

VI SPISER MINDRE RØDT KJØTT

Forbrukstallene fra 2023 viser en nedgang i konsumet av rødt kjøtt på 6,9 prosent.

Beregnet reelt forbruk av kjøtt var 55,1 kg per person i 2023 – en reduksjon på 5 prosent fra 2022. Forbruket av fjørfe har vært tilnærmet stabilt, mens det har vært en nedgang for storfe, svin og småfe.

– Mens forbruket av hvitt kjøtt og egg holder seg stabilt, ser vi en nedgang i forbruk av rødt kjøtt på 6,9 prosent fra 2022 til 2023. Samtidig indikerer foreløpige tall fra 2024 en mer stabil situasjon, sier fagsjef i ernæring Karianne Spetaas Henriksen i Animalia.

Forbrukstallene stammer fra Animalias statusrapport Kjøttets tilstand 2024 som ble presentert onsdag 30. oktober.

FARVEL TIL 1.5 GRADERSMÅLET

2024 blir trolig det varmeste året som noen gang er registrert og det første året hvor vi kan vinke farvel til 1.5-gradersmålet fra Paris-avtalen, ifølge Aftenposten 7. november som siterer EUs klimaovervåkningstjeneste Copernicus.

Oktober i år var den nest varmeste oktobermåneden som noensinne er målt globalt og sjøisen i Arktis på sitt fjerde laveste.

Forskning har vist ifølge Aftenposten at en oppvarming på over 1.5 grader vil føre til betydelige, irreversible klimaendringer, som alvorlige hetebølger, mer intensive stormer, havnivåstigning og store økosystemskader.

Foto: **UN Photo/Mark Garten, flickr**

Illustrasjon: **Ola Dimmen, Flickr**

OLJEFONDET SVIKTER EGNE KLIMALØFTER

Oljefondet har i 17 av 21 tilfeller stemt imot viktige klimatiltak i selskapene de har eierinteresser i. Det viser en kartlegging Framtiden i våre hender har foretatt om hvordan verdens største offentlige pensjonsfond har stemt under generalforsamlingene til selskapene de har investert penger i.

Det offisielle målet er i følge deres egen klimahandlingsplan «å arbeide for at selskapene i investeringsporteføljen innretter virksomheten slik at den er forenlig med globale netto nullutslipp i tråd med Parisavtalen». De sier videre at kjernen i arbeidet er å drive selskapene de er investert i til å sette seg «troverdige mål og planer for å redusere sine direkte og indirekte klimagassutslipp».

- Oljefondet har et stort klimaproblem, sier Anja Bakken Riise, leder i Framtiden i våre hender. De fortsetter å være investert i store oljeselskaper som aktivt motarbeider klimaregulering. I tillegg lar de være å stemme ja til forslag som kunne tatt selskapene i en grønnere retning. Stikk i strid med egne mål og egen klimastrategi, påpeker Bakken Riise.

HEMMELIGHOLD SOM SVIR

Den svenske kleskjeden Lager 157 med virksomhet i Norge er ilagt en bot på 450.000 kroner for brudd på den nye åpenhetsloven. En klage fra fire elever ved Thora Storm videregående skole i Trodheim førte til at Forbrukertilsynet gjorde et historisk vedtak og ga selskapet en klekkelig bot for manglende åpenhet.

«Hvordan klarer Lager 157 å ha så billige produkter?» spurte elever ved den videregående skole.

De fire elevene Andreas, Emilie, Inga og Markus fra Trondheim spurte Lager 157 om fabrikkarbeiderne får lønn til å leve av. Det fikk de ikke svar på.

Retten til informasjon er en del av åpenhetsloven. I fjor klaget Framtiden i våre hender inn Lager 157 til Forbrukertilsynet for brudd på loven i sammenheng med drapet på fagforeningsaktivisten Shahidul Islam utenfor en av leverandørfabrikkene til Lager 157.

Foto: **Freepik**

Anja Bakken Riise: «Temu som skapt for overforbruk»

< Fokus >

Tekst
Frilansjournalist, skribent og kulturprodusent
Anne Gerd Grimsby Haarr

Den kinesiske netthandel-giganten TEMU har på få år tatt det internasjonale markedet med storm. I Norge regnes appen til selskapet som den mest populære av alle i sitt slag.

- Temus forretningsmodell er som skapt for overforbruk, mener leder i Framtiden i våre hender, Anja Bakken Riise.

Det er anslått at Temu har millioner av ulike produkter tilgjengelig, og alt til en svært billig penge. Kundene handler via en app og får kjøpt alt fra bukser til pyntegjenstander til overvåkningsutstyr. I 2023 var det verdens mest nedlastede app.

Gamification av shopping

Konseptet har blitt beskrevet som en gamification av shopping, altså at appen har en del spill-lignende elementer. Man kan for eksempel snurre et lykkehjul for å få rabatter på varer. Den har et fargerikt grensesnitt og gir stadig nye tilbud. De bruker også mye ressurser på reklame og har i år et markedsføringsbudsjett på 3 milliarder dollar.

Temu er basert i USA, og eid av det kinesiske selskapet Pinduoduo. 36 prosent av nordmenn sier i en Postnord-undersøkelse at de kjøpt noe på Temu den siste tre månedene.

Produserer ikke egne varer

Temus forretningsmodell er at de kobler sammen kjøpere med selgere uten at de nødvendigvis produserer varene selv. Slik ligner det på andre markedsplattformer som Amazon og eBay. Andre lignende plattformer har også dukket opp i det siste, som fast fashion-appen Shein.

De har enorme reklamebudsjetter og selger med tap, noe de kan gjøre fordi selskaper over hele verden har investert i konseptet. I Norge trådde

Leder i Framtiden i våre hender, Anja Bakken Riise, synes den eksplosive utviklingen til Temu og lignende apper er skremmende.

Foto: **Arne Storrønningen**

åpenhetsloven i kraft i juli 2022, hvor kravene fungerer som et etisk kompass for norske bedrifter. De dreier seg om å avdekke og forbedre negative påvirkninger på menneskerettigheter og arbeidsforhold. Temu og andre nettbutikker er ikke underlagt disse lovene og reglene fordi selskapene er registrert i et annet land enn Norge. Derfor har myndighetene få, om ingen, muligheter til å regulere disse virksomhetene.

Drahjelp fra influencerne

Appen har også fått mye gratis reklame på sosiale medier. Blant influencerne på Tik Tok og Instagram har det oppstått en trend som heter Temu haul. Dette innebærer at de filmer seg selv mens de åpner opp en stor mengde pakker med ting som de har bestilt fra nettstedet.
En del av trenden spiller også på at man ikke alltid vet helt hva man får, både fordi de ikke husker hva de har bestilt og fordi mange av varene ikke svarer til forventningene. Det ender ofte med at flere av varene havner i søppelbøtta.

> «Hver dag tar 100 fly fullastet med billige varer fra Temu og Shein av fra kinesiske flyplasser.»

Økonomi-avisa E24 har skrevet om hvordan norske Temu-kunder får dårlig samvittighet av å shoppe fra appen fordi det har så stort klima- og miljøavtrykk. Flere som sliter med shopping-avhengighet forteller at det er vanskelig å stå imot appen.

«Temu er like vanedannende som sukker,» mente den britiske detaljhandelsanalytiker Neil Saunders da han ble intervjuet av BBC 24. april i år.

«Erfaringen og de billige prisene gir forbrukerne et lite dopamintreff og får dem til å komme tilbake for mer», hevdet han i intervjuet.

Mark Griffiths, professor i atferdsavhengighet ved Nottingham Trent University, Storbritannia, er enig. «De har blandet shopping og gamification veldig effektivt. Temus markedsføringsstrategi betyr at du bokstavelig talt må surfe for å få belønningene dine, hevder han i det samme intervjuet med BBC.»

Ifølge eksperten på atferdsavhengighet bruker Temu tidtakere og nedtellinger for å overbevise kundene om at tilbudene går tom. Han sammenligner det med strategien bak spilleautomater, der lydene knyttet til knappetrykk øker opphisselsesnivået, ifølge BBC.

< Fokus >

«Den amerikanske kongressen mener at det er «ekstremt høy risiko» for at produkter som selges på Temu kan ha blitt produsert ved hjelp av tvangsarbeid.»

Temus kampanjer på sosiale medier opererer «på grensen til pyramidespill». Dette fordi selskapet frir til vanlige brukere med lovnader om gratis produkter og appkreditt, ifølge den canadiske assisterende professoren Shreyas Sekar ved universitetet i Toronto. Det er Tek.no som siterer Sekar i en artikkel fra mars 2024.

Skadelig for mennesker og miljø

Nå advares det fra mange ulike kanter om farene ved appens popularitet. Forbrukerrådet advarer mot Temu og at så mange lar seg lokke av de billige prisene. Mange av produktene er ulovlige å omsette på det norske markedet. Grunnen til det er at de inneholder kjemiske stoffer som kan være skadelige for både miljø og mennesker.

Hver dag tar 100 fly fullastet med billige varer fra Temu og Shein av fra kinesiske flyplasser, ifølge den tyske avisen WirtschaftsWoche. Den amerikanske kongressen mener at det er «ekstremt høy risiko» for at produkter som selges på Temu kan ha blitt produsert ved hjelp av tvangsarbeid.

Leder i Framtiden i våre hender, Anja Bakken Riise, synes den eksplosive utviklingen til Temu og lignende apper er skremmende.

- Temus forretningsmodell er som skapt for overforbruk, og mye av det er lavkvalitetsræl, som til og med kan være helseskadelige, giftige varer.

Hun fremholder ekstremt lave priser og en svært aggressiv markedsføringsstrategi som årsakene til shoppingappens popularitet, og at det beste er å stå over fristelsen.

«36 prosent av nordmenn sier i en Postnord-undersøkelse at de kjøpt noe på Temu den siste tre månedene.»

Illustrasjon Flickr.CC

- Jeg ville prøvd å holde meg unna Temu. Det er en risiko for at det du kjøper er en dårlig kopi av det du egentlig ønsker deg. Jeg ville vært spesielt bekymret for alle avsløringene om for høye nivåer av miljøgifter i varene de selger.

Hun mener at overforbruket først og fremst er et politisk ansvar, og at sterkere regulering må til.

-Det må skje mye på flere plan. Såkalt forenklet tollbehandling gjør at kunder kan handle varer tollfritt på nett om det er under 3000 kr. Så må både tollerne og miljødirektoratet få mer midler til å gjennomføre stikkprøver av miljøgifter ved vareimport, i kombinasjon med avskrekkende bøter.

Riise utfordrer også politikerne til å ta i bruk en helhetlig og overordnet regulering som kan gjøre forbruket vårt mer sirkulært, noe som regjeringen har forpliktet seg til i Hurdalsplattformen.

-Der erklærte regjeringen at vi må gå fra en lineær økonomi med bruk og kast, til en sirkulær økonomi basert på tanken om at minst mulig ressurser skal gå til spille. Her har de fortsatt en stor jobb å gjøre, ifølge Anja Bakken Riise.

Foto: **Ivan Radic, Flickr**

Temu svarer

Foto: **Focal Photo, Flickr**

«VÅRE INTERAKTIVE SPILL ER BESLEKTET MED TIVOLI-ATTRAKSJONER»

Vårt mål er å skape en engasjerende og hyggelig handleopplevelse, ikke å manipulere kundene våre. Påstander om at Temus konkurransedyktige priser blir oppnådd ved å utnytte arbeidere har ingen rot i virkeligheten.

Det skriver Temu I et omfattende tilsvar til Framtiden i våre hender. Under en essens av svaret:

Temu kom til Norge i mai 2023 og vår visjon var og er å tilby forbrukerne gode produkter til fornuftige priser. Dette er mulig ved å fjerne mellomledd og marginer, og i stedet selge produkter som kommer direkte fra fabrikken. Mange av produktene som selges på Temus sin plattform koster mye mer i vanlige butikker og hos andre e-forhandlere, noe som skyldes at de har høyere kostnader og mange mellomledd.

Salgsmetodene som kan sees i appen vår er inspirert av kjente aktiviteter som ofte finnes i fornøyelsesparker eller kjøpesentre. For eksempel gjenspeiler våre tidsbegrensede tilbud konseptet «flash-salg» i fysiske butikker. På samme måte henter premiehjulene og lottotrekningene våre inspirasjon fra kampanjer i kjøpesentre, og våre interaktive spill er beslektet med tivoliattraksjoner. Utdeling av rabattkuponger er vanlig i kundelojalitetsprogrammer. Tanken er å flytte disse offline-opplevelsene inn i den digitale verden og tilby en følelse av fortrolighet og glede i e-handel. I tillegg er disse gamification-funksjonene designet for å gi verdi til kundene våre. Vi har fått positive tilbakemeldinger fra mange kunder som liker disse interaktive elementene i appen vår. Vårt mål er å skape en engasjerende og hyggelig handleopplevelse, ikke å manipulere kundene våre.

Påstander om at Temus konkurransedyktige priser blir oppnådd ved å utnytte arbeidere har ingen rot i virkeligheten. Mange av aktørene på Temu er anerkjente produsenter med avanserte produksjonsanlegg. De leverer til kjente merkevarer og forhandlere som Amazon og Walmart. Disse produsentene følger strenge industristandarder og har en anerkjent høy kvalitet i sin produksjon. Det krever også overholdelse av alle lokale lover om arbeidsforhold, inkludert de som er knyttet til lønn, arbeidstid, frivillig arbeid, organisasjonsfrihet og retten til kollektive forhandlinger. Vi krever streng overholdelse av alle regulatoriske standarder og forbeholder oss retten til å avslutte forretninger med ethvert selskap som bryter våre etiske retningslinjer eller loven.

Det originale svaret fra Temu er forkortet og oversatt fra svensk

Tekst
Nini Hæggernes

Nini jobber frilans med miljørådgivning. Hun grunnla miljømagasinet Mojo og er fast bidragsyter i flere aviser og magasiner. Fra oktober 2020 har hun vært nestleder i styret til Framtiden i våre hender.

tips

Dropp fyrverkeri

Fyrverkeri forsøpler og forurenser jorden med tungmetaller og skadelige kjemikalier. Hvert år skades og skremmes også et stort antall ville dyr, husdyr og familiedyr. Dropp fyrverkeri og send en oppfordring til kommunen din om å erstatte fyrverkeri med et lydløst lysshow for alle.

Opprett gruppe for samkjøring

Er det dårlig tilbud med kollektiv transport der du bor? Opprette en gruppe på Facebook for samkjøring i, til og fra kommunen, eller området du bor i. Del ansvaret for gruppen med noen likesinnede, så arbeidsmengden ikke blir for stor.

Fast såpe gir mindre utslipp

Flytende dusjsåper og sjampoer er pakket i plastemballasje og inneholder mye vann. Det fører til mer plastavfall, gir unødvendig vekt og energibruk ved transport, og dermed også en rekke skadelige utslipp. Bruker du fast håndsåpe og sjampobar, unngår du det.

Foto: Sigurd Gartmann

Kultur-opplevelser til jul

Dropp fysiske julegaver og la årets gaver inneholde hyggelige kulturopplevelser, med deg eller nære venner. Konsert, teater, komikveld, en runde på museer eller kinobilletter. Minnerike opplevelser som kan glede både unge og eldre. Kulturopplevelser i nærområdet er også klimavennlige og helsefremmende gaver.

Foto: Bo Eide

Unngå skadelig PFAS

PFAS er en gruppe fluorstoffer som brytes sakte ned både i naturen og kroppen. Det fører til en opphoping av skadelig stoffer som kan bidra til kreft, hormonell ubalanse og svekket immunforsvar. Et forslag til forbud er under behandling i EU, men PFASer brukes fortsatt i mange industri- og forbrukerprodukter, på grunn av sine smuss og vannavstøtende egenskaper. Tørk støv og fei opp hybelkaniner. PFASer frigis nemlig jevnlig fra blant annet møbler og klær. Velg skismøring, bilvoks og impregnering uten fluor. Og se etter produkter med svanemerket. De tillater ikke PFASer i svanemerkede produkter.

Foto: Erika G.

Miljøvennlig gaveinnpakning

Vanlig julepapir inneholder en rekke metaller og skadelige stoffer som gjør at papiret ikke kan gjenvinnes. Produksjons- og avfallsleddet fører også til en rekke utslipp. En mer miljøvennlig innpakning er ting som skal kastes, men som du kan gjenbruke, som avispapir, tapetrester og blader. Stoffposer i ulike størrelser kan du kjøpe eller sy selv av gjenbrukte tekstiler. De er supre å gjenbruke år etter år og skifter eier når noen får den i gave. Legg gjerne ved en liten lapp om å gjenbruke posen til gaver ved neste anledning.

Legg slappe grønnsaker i vann til slappheten er borte. Det kan spare deg for mye matavfall

Forhindre at fugler krasjer med vinduer

Mange fuglebestander er truet eller sterkt truet, både i Norge og resten av verden. Mye på grunn av menneskelig inngrep. Ringmerkingssentralen i Norge estimerer at så mye som over ti millioner fugler dør av å fly på vinduer hvert år i Norge. Men vi kan gjøre enkle tiltak for å hindre at dette skjer. Ulike dyre- og fuglevernsorganisasjoner selger for eksempel birdpenner for å markere vinduer med ultrafiolette mønstre. Eller vi kan bruke spesielle klistremerker på vinduer, henge ting i vinduene, ta ned rullegardinen, eller slå av lyset. Fugler trekkes nemlig mot lys. Hos NOAH finner du en fin artikkel om hvordan du hjelper skadet dyr og fugler.

Liste over ting du kan leve uten

En mer bærekraftig utvikling i samfunnet krever at vi generelt reduserer vårt forbruk, av hensyn til både miljø og klima. Fordelen med det er at vi alle kan starte med det hjemme. Lag deg en liste over ting du eller din familie kan leve uten og bytt til gjenbrukbare løsninger. Det kan redusere forbruket betraktelig i hverdagen. Eksempler på ting du kanskje kan leve uten: flaskevann, kaffefilter, kjøkkenpapir, teposer, tørketrommel, papirduker og servietter, eller engangshøvel. Listen kan bli lang her.

Foto: Kjetil Rimolsrønning

Framtiden i våre hender landet rundt

Studenter fra Framtiden i våre henders studentlag, fra venstre Alena Zapf, Elin Ekornes Håskjold, Svala Torstveit, Jonathan Schmiederer, Pushpak Nadar, Lea Dober og Jakub Vašiček

Et nytt og viktig kapittel

Framtiden i våre hender har nå også 29 lokallag og studentlag rundt omkring i landet fra Troms og Finnmark i Nord til Agder i Sør. Framtiden i våre hender har også så langt etablert tre regionskontorer i henholdsvis Tromsø, Trondheim og Lillehammer.

Opprettelse av regionskontorer og styrking av lokal- og studentlagene våre er helt avgjørende for at vi skal lykkes å befeste og videreutvikle Framtiden i våre hender som en landsdekkende organisasjon med representasjon og virksomhet i hele landet, sier leder i Framtiden i våre hender Anja Bakken Riise.

Regionkontorene er et nytt og viktig kapittel i utviklingen av organisasjonen, mener Fivh-lederen. Erfaringene er at regionskontorene og lokal/studentlagene gir oss et ansikt og en viktig tilstedeværelse og stemme lokalt sier Bakken Riise.

Framtiden i våre hender fyller 50 år med rundt 48.000 betalende medlemmer i ryggen. Det er det høyeste antallet medlemmer i organisasjonens historie siden starten i 1974 og gjør Fivh til den største medlemsbaserte miljøorganisasjonen i landet. Medlemstallet er nesten doblet i løpet av de siste ti årene.

Foreldre- og besteforeldregenerasjonen var med på å stifte Framtiden i våre hender for 50 år siden. I dag står en ny generasjon unge aktivister på barrikadene i kampen mot sløsing og global ulikhet. Vi har møtt noen av dem.

I tilknytning til det gamle fengselet i Kabelvåg har Framtiden i våre hender i Lofoten etablert et senter for praktisk hverdagsmljøarbeid. Det lukter olje, gummi og sykkelverksted, og det surrer fra velbrukte symaskiner når gamle klær får nytt liv.

I Tromsø rigger nevenyttige folk fra Fivh nord et utstillingssenter om bærekraftig hverdag i i hurtigruteterminalen i byen.

På en liten jordflekk i Sogndal dyrker entusiaster fra Framtiden i våre henders studentlag økologiske grønnsaker etter alle kunstens regler. I et nytt Folkeverksted i Lillehammer lærer studenter i byen hvordan de kan reparere sine egne klær og få yndlingsplaggene til å vare lenger.

I Trondheim planlegger tre ansatte ved regionkontoret foredrag og undervisning om smarte triks mot matsvinn ved videregående skoler i den trønderske hovedstaden.

Rundt et bord på Høyden i Bergen, forbereder en gruppe studenter et politisk møte om grønn politikk i byen mens de spiser baguetter og rundtstykker som nylig er reddet fra å bli boss. De fleste er utenlandsstudenter med et brennende miljøengasjement. Arbeidsspråk rundt bordet: Engelsk. Fire nasjoner fra Europa og Asia er representert.

I bygda Åsen utenfor Levanger har den alltid driftige lokallagslederen Anke Sommer-Lilleengeet fullført et nytt prosjekt. På en tomt i området har hun i samarbeid med arkitekt Hågen Trætli og flere andre bygd en byttebod. Her kan småbarnsforeldre og andre komme å bytte klær, bøker, leker og andre bruksgjenstander uten å betale. Bare bytte. Tiltaket har blitt populært blant familiene i området og barna elsker den fargerike bytteboden som de har fått lov til å dekorere med egen grafitti i samarbeid med grafitti-kunstner Thomas Eidsaune.

I en mørk verden med opphopning av kriser og styggedom er aktivister som gjør opprør mot sløsekultur og økologisk utarming av natur og ressurser mer viktig enn noen gang.

Det går en lang historisk linje fra syttitallets aktivisme til dagens studentaktivister og lokale ildsjeler fra Framtiden i våre hender og andre grønne organisasjoner. Velkommen om bord.

Fakta om Fivh

Framtiden i våre hender er en demokratisk styrt medlemsorganisasjon med et landsmøte som øverste organ. Organisasjonen er partipolitisk og religiøst uavhengig. Vi jobber for en rettferdig verden der vi tar vare på mennesker, naturen og klimaet.

Organisasjonens offisielle navn er *Framtiden i våre hender* på bokmål. Vi heter *Framtida i våre hender* på nynorsk, *Boahteáigi min hálddus* på nordsamisk og *Future in Our Hands* på engelsk.

Vil du bli aktivist?

Ønsker du å delta aktivt i lokalt miljøarbeid der du bor? Mulighetene er mange. Du treffer hyggelige og engasjerte folk, får mulighet til å bygge nettverk og delta i en viktig samfunnsoppgave sammen med andre engasjerte folk. På nettstedet vårt Framtiden i våre hender under fanen «om oss» finner du en oversikt over lokallagene og regionkontoren våre med kontaktinformasjon.

Du kan også kontakte lokallagskoordinator Torje Hausvik Olsen. Epost: Torje@framtiden.no

Tekst og foto
Arne Storrønningen

Lofoten

– Mange har flyttet hit fordi de er fascinert av landskap og naturen her, og mange fordi de ønsker en aktiv livsstil, forteller Elisabeth Færøy som er ansatt ved Framtiden i våre henders kontor i Lofoten. Hun er selv innflytter og har i et intervju omtalt møtet med naturen og landskapet i øyriket«-som en forelskelse». Kollega Rhodri Hardy er innflytter fra Wales. Hans store lidenskap er surfing. Den får han dyrket til gangs her ute i havgapet. Bølgene er i verdensklasse. Hardy og kona Ingrid Kvamme Erichsen som kommer fra Grimstad har slått seg ned på et småbruk og realiserer drømmen om det gode landliv.

Øverst til venstre: Elisabeth Færøy fotografert i Svolvær. Øverst til høyre, fra venstre Karoline Stigum Kvalø, Elisabeth Færøy, Rhodri Hardy, Ingrid Kvamme Erichsen og Markus Wegge. Nederst til høyre: Rhodri Hardy gjør klar sykler til utlån.

Lillehammer

Det surrer svakt i symaskiner på folkeverkstedet i den tidligere OL-byen i bakkeskråningene ved Mjøsa. Velkommen til folkeverkstedet Varig sier regionleder for Framtiden i våre hender Innlandet, Camilla Tysland Lillehagen. Hun viser meg rundt sammen med kollegaene Else Marie Fauske og Mai-Britt Vestergaard som er vertskap på sykurset denne kvelden. Her er det ikke flunkende nytt inventar eller flatpakkede nye møbler. Hver detalj er gjennomtenkt og gjenbruksgraden hundre prosent. En tjuetalls studenter er i sving med saks, symaskiner, nål og tråd. Å reparere klær og få yndlingsplaggene til å vare lenge, er kanskje den ultimate protesten mot hurtigmote og bruk og kast av klær.

Fv. Else Marie Fauske, Camilla Tysland Lillehagen og Mai-Britt Vestergaard

Sogndal

Det manglet ikke på arbeidslyst og innsats da denne gjengen fra Sogndal studentlag møttes til sesongens første samling i Framtidshagen.

I et lite hjørne utenfor en kommunal bygning har studentlaget til Framtiden i våre hender i studentbygda Sogndal fått tildelt en liten flekk jord. Jeg er invitert hit på en av de første hagesamlingen denne sesongen. Hvis all jord i Norge var tatt like godt utnyttet og pleid med like stor omtanke og kjærlighet som Fremtidshagen ved Sognefjorden, ville det blitt merkbart på den nasjonale matproduksjonen. Det er min ubeskjedne påstand. Den klare vårdagen jeg er på besøk snekres og jobbes det av hjertens lyst for å få på plass det som trengs før vekstsesongen tar til for fullt. Og belønningen, den kommer seinere når mat kan høstes og grilles på bålpanne sammen med velsmakende overskudsmat som er reddet fra å bli avfall.

Tromsø

Framtiden i våre hender nord dekker et stort geografisk område fra Bodø lengst sør til Alta nesten hundre mil nordover. Regionkontoret i Tromsø er det eldste av regionkontorene. Det er veteranen Svein Gunnar Karlstrøm som tok initiativet til å få på plass et nordnorsk regionkontor. I dag er Marie Nyborg fungerende regionleder. Jeg møter henne og kollega Johan Nils Svärd som holder på å montere en stor utstilling om bærekraftig hverdag i popup-lokaler de disponerer i havneterminalen med hurtigruta som nærmeste nabo. Utstillingen er naturligvis bygd for det meste med resirkulerte materialer. Om noen uker skal skoleelever og andre lære om matsvinn, resirkulering.

Trondheim

Vi er på mange måter et mini Framtiden i våre hender her i Trøndelag og Trondheim forklarer regionleder Marte Foldal Meland. Med seg på laget har hun Hanne Mork Hamre og Line Skåland Aurlien. Det er solid pedagogisk kompentanse i teamet jeg møter i Nyhavna i Trondheim. Samtlige har lektorbakgrunn og erfaring fra klasserommet. I løpet av få år har de fått på plass store og viktige lokale prosjekter innenfor områder som kamp mot matsvinn, praktisk sirkulær-økonomi og hverdagsmiljøvern. Det er viktig at folk føler vi er her og er endel av hverdagen deres, mener Marte Foldal Meland. Mange ønsker å bidra og har behov for å oppleve at de er endel av et stort felleskap og en endel av noe større.

Fv. Line Skåland Aurlien, Marte Foldal Meland og Hanne Mork Hamre

Anke Sommer Sommer-Lilleenget leder Framtiden i våre hender Levanger

Jeg svinger av E6 ved tettstedet Åsen på vei nordover mot Levanger by, en av Norges få gjenværende langsom-byer, slow cities. I det trønderske regnværet en litt grå aprildag skal jeg møte Anke Sommer-Lilleenget som er lokallagsleder/ og prosjektansatt i Framtiden i våre hender i Levanger og prosjektleder for et bærekraftprosjekt ved det lokale biblioteket. Anke er opprinnelig fra Wien i Østerrike, men har bodd i Levanger siden 2014. Vi trenger mange som henne. Den 41 år gamle lokalaktivisten er miljøengasjert over et stort spekter og brennende engasjert i alt fra diaog- og fredsarbeid til sirkulærøkonomi i praksis og kamp mot matsvinn. Hun har fått stor oppmerksomhet for utviklingen av den lokale bytteboden. I sommer fikk hun SV Levangers miljøpris for arbeidet med bytteboden.

Levanger

Studentlagsleder Bergen Elin Ekornes Håskjold

I møterom i en av bygningene til universitetet på Høyden i Bergen treffer jeg medlemmer av studentlaget til Framtiden i våre hender i vestlandsbyen. Framtiden i våre hender har lange tradisjoner i byen mellom de syv fjell. Under et besøk noen måneder tidligere møtte jeg Per Svae, (70) en av veteranene i Framtiden i våre hender som var med å starte det første studentlaget i Bergen i 1975 som student ved Handelshøyskolen sammen medstudent Toralf Ekelund.

Men nå møter jeg biologistudent Elin Ekornes Håskjold (26) som er leder av dagens aktive studentlag i byen og leder for kveldens møte. Studentlaget består av et tjuetalls aktive med god miks i språk og nasjonalitet. Arbeidsspråk over bordet er engelsk. I en eske på bordet står påsmurte rundstykker og bagetter, som noen av studentene fikk med seg fra et lokalt bakeri før delikat overskuddsmat fikk mulighet til å bli til søppel. Et møte i et av Framtiden i våre henders lokallag uten hjemmelagede økologiske vafler eller mat reddet fra å bli matavfall er så godt som utenkelig.

Bergen

Foto: Gage Skidmore, Flickr

«Vi har mer flytende gull enn alle i hele verden», sa Donald Trump i sin seierstale valgnatta.»

Hold deg fast

Tekst
Petter Slaatrem Titland
Presseansvarlig i Framtiden i våre hender.

Om noen uker tar Donald Trumps parti over lovgivende og utøvende makt i USA. Hva betyr det for klimapolitikken?

«Vi har mer flytende gull enn alle i hele verden», sa Donald Trump i sin seierstale valgnatta.

Trumps makt bygger på reine ord for pengene. Særlig når han sparker nedover. Men bak Trumps budskap ligger også en retning for konfliktene mellom ulike interesser høyt oppe i det amerikanske hierarkiet.

I TV-debatten mellom visepresidentkandidatene fikk seerne en forsmak på hva som er i vente. Trumps våpendrager, J.D Vance, slo fast at USA har verdens reneste økonomi. Derfor må Trump-regjeringen flytte industrien hjem, og produsere så mye energi som mulig i USA. «Så mye energi som mulig» refererer neppe til solpaneler i Texas.

New York Times' kommentator Ezra Klein mente argumentet hører hjemme i en skoledebatt. Men for en norsk seer framførte Vance et kjent argument fra våre egne politiske ledere. For fossilindustrien både i USA, Midtøsten og Europa er det viktig å framstå som den mest moderne og reneste energileverandøren. I 2022 sa Industri Energi-leder Frode Alfheim til Dagbladet at «den siste dråpen må være norsk». Rystad Energy har konkludert at norsk olje og gass kan redusere globale utslipp. Olje- og energidepartmentet bruker analysen som faktagrunnlag når de vurderer nye oljefelt.

Norsk oljeindustri tilhører sosialdemokratiet. Amerikansk oljeindustri tilhører nå det republikanske partiet.

Siden USA har satt standarden for verdensøkonomien i nesten hundre år, og vil fortsette å gjøre det en liten stund til, kan det hende at Trumps neste periode vil markere og forsterke en viktig konflikt hos den økonomiske eliten. Ikke bare i USA, men også globalt. «Fossilkapitalisme» er på den ene siden, mens «grønn kapitalisme» er på den andre.

Demokratene har jobbet for å bli den grønne kapitalismens fanebærere. Industripolitikken bak fornybarsatsingen «IRA Act» er reine penger for ordene «grønn omstilling». 400 milliarder statlige dollar ble satt av til å redusere klimagassutslipp i USA.

Motargumentet i Norge er selvsagt at fossil og fornybar kapital ikke tilhører to ulike leire, men er to deler av ett felles prosjekt. En ny Trump-periode kan svekke dette særnorske argumentet. I utgangspunktet kan IRA Act passe fint med Trumps handelspolitikk, og matche J.D Vance's standpunkt i debatten. 400-milliarder-dollar-spørsmålet nemlig om det er fornybarindustrien som står først i køen når Trump skal fordele makt og ressurser.

Dagen etter Trumps valgseier var det spørretime på Stortinget. Først ut var Erna Solberg og Jonas Gahr Støre med en utveksling om valgresultatet.

Så tok Sylvi Listhaug ordet. Hun geleidet debatten fra det amerikanske valget, som hun mente handlet om økonomi, og inn på norsk offentlig pengebruk. Staten bruker for mye penger, sa hun, og hadde fire eksempler: grønne klimaprosjekt, bistand, innvandring og byråkrati.

Listhaug har snakket mye om «tilkarringsindustrien» dette året. Norske journalister har allerede sluttet å referere til henne når de bruker ordet.

Med Trump i Det hvite hus og Listhaug i en norsk regjering kan det hende at spliden mellom fossilindustri og grønn industri vil bli tydeligere også i den norske debatten. Eller, enda verre, for alle utenfor FrP: Det kan bli vanskeligere å skille fossilindustrien fra ytre høyre.

Bortsett fra i Norge. Oljen kommer til å være sosialdemokratisk til siste dråpe. Vi skal forsette å være annerledeslandet. Selv om det vil bli stadig vanskeligere når klimaendringene skyller inn over berget.

Her kan du bidra med sårt tiltrengt folkevett i årene som kommer. Hold deg fast!

SUF Stavanger Urban Folkehøgskole

Innholdsproduksjon & SoME

Art & aktivisme

Programmering & utvikling

Slow fashion & søm

Street art

Norwegian Language & Culture

Spiselig hage & matlaging

Skrive & publisere

Arkitektur for fremtiden

Ta opp fag

«VÅR MANN» I PAKISTAN:

I front for sikre klesfabrikker

Med et ukuelig pågangsmot har Khalid Mahmood i et kvart århundre støttet pakistanske tekstilarbeideres kamp for bedre arbeidsvilkår. 600.000 arbeidere ved mer enn 500 fabrikker omfattes nå av en banebrytende sikkerhetsavtale.

Framtiden i våre henders ekspert på den internasjonale klesindustrien, Carin Leffler, har møtt mannen som har viet sitt voksne liv til å kjempe for at hundretusenvis av klesarbeidere i hjemlandet får verdige og sikre arbeidsforhold.

Tekst:
Carin Leffler.
Fagrådgiver i Framtiden i våre hender om etikk i leverandørkjeden og åpenhetsloven. Hun er koordinator for den norske avdelingen av Clean Clothes Campaign og har mastergrad i utviklingsstudier fra London School of Economics og mellomfag i antropologi ved UiO.

Foto: Arne Storrøningen

Jeg treffer Khalid en kjølig novemberdag, langt borte fra Lahores varme og tettrafikerte gater. Han er i Oslo for å snakke om arbeidsforholdene til pakistanske arbeidere som produserer klær og hjemmetekstiler til forbrukere i Norge og andre land.

Khalid er leder for organisasjonen Labtour Education Foundation (LEF) i Pakistan. I organisasjonen styre sitter representanter fra landets fagbevegelse. Kampen for en lønn å leve av preger fagbevegelsens agenda i Pakistan som i mange andre tekstilproduserende land.

- Vi jobber for å styrke arbeidernes økonomiske, sosiale og politiske rettigheter. Vi ønsker å bygge en demokratisk arbeiderbevegelse og støtter arbeidere i ulike sektorer, blant annet i tekstil- og mursteinindustrien, forteller Khalid Mahmood meg i intervjusamtalen i Oslo.

LEF har i årevis støttet klesarbeidernes kamp for høyere minstelønn som i dag – til tross for økninger de siste par årene – fortsatt bare er ⅓ av en levelønn. Hvem har skylden for lave klesarbeiderlønninger i Pakistan?

De som sitter med det største ansvaret er de internasjonale merkevareselskapene som presser prisene, fabrikkeiere som ikke engang sikrer minstelønn og regjeringen som ikke ser til at loven følges. Men det er de store merkevarene som sitter på pengene og nøkkelen til økte lønninger som bidrar mest i negativ retning. Betaler de mer, og sikrer at arbeiderne får en del av kaka, vil fremtiden se lysere ut for hele industrien.

Kamp for levelønn

Levelønn er en av de viktigste kampsakene for fagbevegelsen. For øyeblikket er minstelønnen 37 000 rupi (ca 1500 kroner) per måned for de som syr klærne. Det er det de har krav på for 8 timers arbeidsdager. Problemet er at mange ikke engang tjener minstelønn, så de må jobbe enda flere timer hver dag. Når staten svikter å tilby grunnleggende goder, slik som utdanning og helsestell, er det å tjene levelønn en livsnødvendighet. For å kunne leve et liv i verdighet burde lønna være minst dobbelt så høy.

Hva er de største seirene arbeiderne har vunnet det siste tiåret, og hva var LEFs rolle i dette?

De største seirene for oss har vært å organisere arbeidere på bakken, for så å oppleve at de etter hvert får til forhandlinger med ledelsen ved noen av fabrikkene. Det er ikke lett. Vi har måttet organisere dem ute i lokalsamfunnet først, fordi det er vanskelig å gjøre det på fabrikken. Fabrikkeierne vil ikke ha fagforeninger, selv om retten til å organisere seg er en del av lovverket i Pakistan. Andre seiere er når vi har støttet arbeidere i rettssaker hvor klagene går på lønnskompensasjon og trygderettigheter, og hvor de får gjennomslag. Det gjeveste er når alle arbeiderne ved en fabrikk får bedre lønnsvilkår, selv om det bare var noen få som startet kampen. Da ser de at det nytter å stå sammen og flere ser verdien av å organisere seg.

Foto Arne Storrønningen

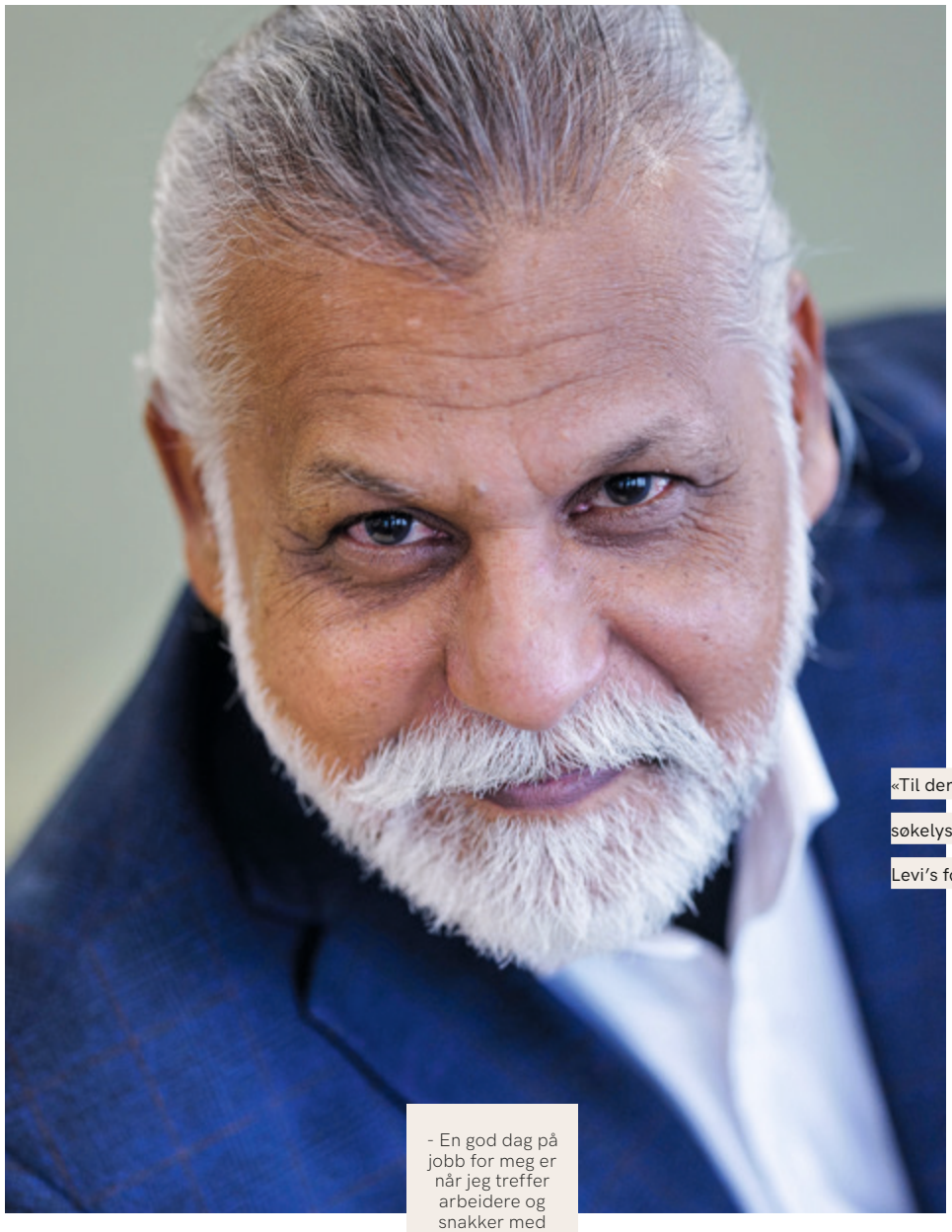

Sikkerhetsavtalen i Pakistan

- Sikkerhetsavtalen (International Accord) kom på plass i Bangladesh etter kollapsen av bygningen Rana Plaza, som huset flere tekstilfabrikker. 1234 arbeidere døde, 2500 ble skadet.
- Pakistan-avtalen bygger på de samme nøkkelelementer som den internasjonale avtalen:
- Det er en juridisk og økonomisk forpliktende avtale for kles- og tekstilselskapene som signerer på den.
- Uavhengige inspeksjoner og utbedring av brann-, elektriske, strukturelle og kjelesikkerhetsfarer
- Høy grad av åpenhet om sikkerhetsarbeidet ved hver enkelt fabrikk.
- Sikkerhetskomiteer har opplærings- og bevisstgjøringskurs for arbeiderne.

«Til dere som nekter: Vi vil holde søkelyset på dere, slik vi gjorde med Levi's før de skrev under på avtalen.»

Er det dager hvor det er tungt å jobbe?

Ja, det er dager hvor jeg blir fortvilet. Min mørkeste arbeidsdag så langt var den 11. september 2012. Den dagen skjedde det en storbrann i klesfabrikken Ali Enterprises i Karachi. 250 arbeidere ble drept og 55 ble hardt skadet. Hadde eieren og kleskjedene som produserte ved fabrikken sikret at denne var trygg hadde aldri alle disse menneskelivene gått tapt. Både før og etter det har det også skjedd ulykker i andre fabrikker. Det er like vanskelig hver gang å høre de overlevende fortelle om hvordan de opplever slike katastrofer.

- En god dag på jobb for meg er når jeg treffer arbeidere og snakker med dem om hvilke rettigheter de har på jobb og hvordan vi sammen kan jobbe for bedre arbeidsforhold. Jeg blir inspirert av deres historier og liker å være involvert, også ute i felten med arbeiderne.

Hvilke forhåpninger har du til sikkerhetsavtalen i Pakistan?

Vi var mange, fra både fagbevegelsen og frivillige organisasjoner, som jobbet hardt for at sikkerhetsavtalen skulle utvides til Pakistan. Vi har stor tro på at avtalen vil føre mange positive endringer. Så langt omfatter avtalen rundt 500 fabrikker med i underkant av 600 000 arbeidere. Den vil først og fremst bidra til sikrere fabrikker fordi de blir nøye kontrollert av uavhengige kontrollører som noterer alle brudd på sikkerheten og hvilke utbedringer som må gjøres. Større bevissthet om rettigheter og at det blir opprettet sikkerhetskomiteer på hver fabrikk kan også lede til flere fagforeninger på sikt. Så langt har 129 merkevareselskaper signert på sikkerhetsavtalen i Pakistan og vi håper at mange flere gjør det samme. For noen uker siden signerte Levi's – det er noe vi har jobbet for lenge!

Hva vil du si til merkevareselskaper som ikke vil signere på sikkerhetsavtalen tross for gjentatte oppfordringer?

Mitt enkle budskap er: Det er deres ansvar at varene produseres i fabrikker som er sikre og hvor arbeidernes rettigheter ivaretas. Regelverk i ulike land, blant annet åpenhetsloven i Norge, pålegger selskaper å ta ansvar. Dere tjener store penger på billig produksjon og dere må signere på avtalen som gjør at fabrikkene blir trygge. Til dere som nekter: Vi vil holde søkelyset på dere, slik vi gjorde med Levi's før de skrev under på avtalen. Kampen for sikkerhet er en kamp som må vinnes fordi det dreier seg om menneskeliv.

Fikse-ambassadøren

Hun har blitt en ambassadør for reparasjon og gjenbruk i Norge. Med blogg og ny bok har Marte Rostvåg Ulltveit-Moe bidratt til å sette reparasjon og gjenbruk ettertrykkelig på dagsorden. Det skjer mye på området nå, vi har nådd bunnpunktet og er på vei i riktig retning, mener lokalpolitikeren og forfatteren fra Kristiansand.

Tekst og foto
Arne Storrønningen

Betydningen av å løfte fram de norske reparatørene og verdien av gjenbruk og reparasjon har opptatt den tidligere redaktøren og journalisten fra Kristiansand lenge. For flere år siden startet hun bloggen Reparatørene kommer! I år utga hun boka Kan det Fikses? Her har hun gjort grundig research og status for reparatørbransjen i Norge.

Dokumentasjonen Ulltveit-Moe presenterer er kanskje den grundigste og mest systematisk som er gjort på dette området her i landet. Det har også vært noe av hensikten hennes; å løfte fram en sektor som har vært usynlig og levd i skyggen av bruk-og-kast-økonomen.

Stor og usynlig bransje

–Vi er inne i en periode hvor det skjer mye positivt, men det er langt igjen for å få på plass en norsk reparasjonskultur, mener forfatteren. Jeg møter henne mellom slagene til en intervjusamtale på biblioteket i hjembyen Kristiansand hvor hun er folkevalgt for Miljøpartiet de grønne.

Beregninger Ulltveit-Moe har foretatt i boka viser at det finnes rundt 130.000 profesjonelle reparatører i Norge. Tallet inkluderer alt fra skomakere og sykkelmekanikere til vaktmestre, heismontører og bilmekanikere. Bare i Kristiansand jobber mer enn 2300 mennesker innen reparasjon. – Dette er en betydelig del av norsk økonomi, men bransjen er undervurdert og stiller ikke felles krav.

I forbindelse med undersøkelsene og forarbeidet til boka besøkte hun et stort antall reparasjonsbedrifter og reparatører i flere byer. Reparatørene finnes spredt omkring i bakgater og kjellerlokaler i hele landet, skriver forfatteren i boka. Noen jobber i garasjen eller på soverom. Noen jobber i lagerlokaler uten vindu. De som reparerer «alt som er mindre enn huset og bilen» er avhengige av billig drift, ingen blir rike av å skifte glidelåser eller reparere sykler, ifølge Ulltveit-Moe.

Vi trenger reparatørene

I boka skriver hun blant annet: «Reparatør bransjen i Norge kan beskrives som den vesle gallerlandsbyen i Asterix-tegneseriene, som tappert holder stand mot hele Romerriket.» De passer ikke inn i sløsesamfunnet, Verken skatte- og avgiftsystemet eller regnskapsloven er innrettet for reparasjon... Butikkene ser ofte på reparasjoner som plunder og heft»

Etter at Marte Rostvåg Ulltveit Moe utga boka Kan det fikses? Har kalenderen vært tettpakket med møter og foredrag om hvordan vi kan omstille Norge fra et bruk-og kast-samfunn til et reparasjonssamfunn. Her sammen med sykkelreparatør Edvin Abrahamsen, Nordby Sykkel. Kristiansand.

«Reparatørbransjen i Norge kan beskrives som den vesle gallerlandsbyen i Asterix-tegneseriene, som tappert holder stand mot hele Romerriket.»

Marte Rostvåg Ulltveit Moe, Kan det fikses, Spartacus forlag 2024.

Det er også positive trekk ved organiseringen av reparatørbransjen som bør framheves. De er desentraliserte og lokale, mange jobber tett med kundene uten mellomledd, de yter ofte høy service og er genuint interessert i å løse kundens problem. Det er mye god Petter Smart- mentalitet i ordets beste betydning i bransjen, mener hun.

Vi trenger reparatørene. Derfor fortjener de en mye mer synlig og verdsatt plass i den norske økonomien, mener Marte Ulltveit Moe. Oppsummert er det fem hovedgrunner til å reparere og gjenbruke framfor å kjøpe nytt. Det er ifølge forfatteren arbeidsplasser, kompetanse, beredskap, ressurser og klima.

Endel av kriseberedskapen

Et samfunn uten reparatører blir et sårbart samfunn. Å ha en velfungerende reparasjonskultur er en viktig del av totalberedskapen. Vi vet ikke hva den neste krisen blir. Vi så hvor viktig det var å finne kreative løsninger var under pandemien og nedstengingen, sier forfatteren.

Det kreves ressurser for å opprettholde strømmen av nye varer, skriver hun i boka. Global Resources Outlook fra FN slår fast at forbruket i verden har ødeleggende effekter på planeten. Et stort forbruk gir også høye utslipp av klimagasser og er uten tvil en negativ drivkraft bak temperaturøkning og klimakrise. Et eksempel er elektronisk avfall. Ifølge konsulentselskapet Cowi og Stiftelsen Elektronikkbransjen kan vi spare mellom 2 og 20 tonn CO_2 for hvert tonn med elektronisk avfall som blir reparert og ombrukt.

Opprør mot sløsing

Marte Rostvåg Ulltveit Moe mener det er langt igjen før vi har på plass en sirkulærøkomi i stor skala. Det er mange store hindringer på veien. Vi lever i en økonomi hvor noen bevisst har utviklet varer som er produsert for å gå i stykker. Det finnes god dokumentasjon på at det som kalles planlagt foreldelse er en realitet i mange industrier. Gjennom markedsføring og reklame som rettes mot deg og meg forsøker mange bransjer å få oss til å tro at vi må skifte ut gamle produkter fordi de er blitt akterutseilt i design eller teknologi.

Den britiske forfatteren Tara Burton har skrevet om det i boka A life less throwaway. Her beskriver hun det hun kaller legger physological obsolence - trangen til å kjøpe noe nytt fordi det gamle føles utdatert.

Å reparere er et personlig opprør mot sløsesamfunnet, mener Marte Ullveit-Moe. Men vi trenger også storskala-løsninger. Å endre et sløsesamfunn til å bli et reparasjon- og gjenbrukssamfunn er ikke noe teselskap. Det vil i følge forfatteren kreve like modige politikere som de som opprettet vinmonopolet i 1922 og de som utvidet røykeloven i 2004. Hvor lenge skal det egentlig være lov å selge ting som er limt igjen så de ikke kan repareres?

MINIBIO

Utdannet biolog fra Landbrukshøgskolen på Ås. Har gått på videregående skole i daværende Tsjekkoslovakia og studert ett semester i Pietermaritzburg, Sør-Afrika.

Sentralstyremedlem i Natur og Ungdom 1995-1996

Informasjonsansvarlig i Regnskogfondet 2001-2003

Redaktør i Ren Mat 2004-2010

Leder av Naturvernforbundet i Kristiansand 2009-2015

Folkevalgt for MDG og medlem av planutvalget i Kristiansand 2015-2027

Utgivelser

Spis Sørlandet, lokal mat til alle årstider (Portal Forlag 2013)

Kan det fikses? Hvordan Norge kan bli et reparatørsamfunn (Spartacus forlag 2024)

Annet

Sertifisert nyttevekstkyndig (Norges sopp- og nyttevekstforbund 2022)

Foto: Arne Storrønningen

Foto: Arne Storrønningen

Nysgjerrig på å sy?

Å sy kan være enn måte å engasjere seg for miljøet på, ikke minst en radikal handling for å ta avstand fra fast fashion. Her er nybegynnerguiden for å komme i gang.

Tekst:
Ingrid Næss-Holm, Lisa Kløfta og Lotte Shephard

Du trenger lite utstyr for å reparere plagg og annen tekstil. Du kommer veldig langt med en god tråd, en tynn og en tykk nål og saks. Symaskin kan du fint kjøpe brukt. Gi den gjerne en rens, litt olje og ny nål. Den vil takke deg senere når du syr. Du kan også leie maskiner ved flere biblioteker har symaskiner til leie. Bor du i Lillehammer, Trondheim eller Tromsø kan du låne maskin og få sømveiledning hos Framtiden i våre henders Folkeverksteder. Bruk litt tid på å bli kjent med maskinen. Lær deg å tre i tråd, rett- og sikksakksøm, samt å feste tråden. Du trenger ikke å lese lange manualer. Se heller videoer på Instagram eller YouTube for å lære deg teknikker.

Utstyr:

- Synåler i ulike størrelser
- Tråd av god kvalitet
- God tekstilsaks
- Knappenåler
- Sprettekniv
- Målebånd
- Kritt (om du skal sy med mønster)
- Strykejern
- (Symaskin)

Reparer

→ **Lær deg forsting** (de vanlige stingene), attersting (solid søm) og stafferstingen (usynlig søm). Disse kommer du langt med for å reparere enkle ting som å feste en borrelås på avveie, sy igjen raknede sømmer og hull.

→ **Fiks et lite hull**, enten med usynlige sting eller med broderitråd for å sette litt farge på plagget. Søk opp «visible mending» eller «sashiko» på Instagram eller YouTube for teknikker. Og du, det blir mye enklere om du bruker en broderiramme.

→ **Fiks et stort hull** med en stoffflapp. Sy sikksakksøm med hånd eller maskin rundt hullet for at det ikke skal bli større, fest lappen din over med knappenåler og sy den fast for hånd eller med maskin. Denne teknikken egner seg gjerne på barneklær siden lappen synes godt. På jeans kan du for eksempel reparere store hull med sashikosting og stofflapp.

→ **Hull i ull?** Null problem. Med synål kan du «strikke» igjen hull så de blir nesten usynlige, så lenge du har sånn omtrent samme type tråd. Sjekk YouTube for teknikker.

Tilpass et plagg

→ **For vid skjorte eller genser?** Ta den på vrang, nål inn like mye i sidene og sy med maskin. Klipper du av stoffet inni, er det lurt å sy en sikksakksøm i kanten slik at den ikke revner i vask.

→ **For trang bukse?** Du kan sy inn en kileformet stoffbit, enten i den vertikale sømmen i korsryggen, eller i hver side på hoftene. Du kan også sy inn en stoffstripe nedover hele benet på begge sider.

→ **For stor bukse?** Sy inn en snor i livet ved å klippe to små hull i linningen på hver side av gylfen eller åpningen. Sy for hånd rundt hullene slik at de ikke rakner. Tre en lang skolisse gjennom hele linningen og knyt til så stramt du ønsker. Du kan også sy inn buksen på hver side, ved hoftene.

→ **For lang bukse?** Ta på buksa, sett nål der du vil at den skal stoppe. Legg til cirka tre centimeter for oppbretten, avhengig av hvor lang du vil oppbretten skal være. Brett oppbretten to ganger, så buksa slutter der du satte nålen. Fest med knappenåler, stryk og sy med maskin eller for hånd med forsting eller attersting.

Sy en gave eller noe til deg selv

→ **Ditt første syprosjekt** bør være inspirerende og ikke for komplisert. Et tips er isipisipants fra sykollektivet Fæbrik, en enkel toalettmappe eller et handlenett.

→ **På nett finner du** både gratis og betalte mønstre. Du kan også gå i hobbybutikker, finne bøker på Finn.no eller leie mønsterbøker på biblioteket.

→ **Gå på skattejakt** etter duker, gardiner eller sengetøy på loppis og bruktbutikker. Da senker du terskelen for prøve og feile, og du får mye stoff for pengene. Ikke minst får du tak i mange rå mønstre.

→ **Sy med faste stoffer** som for eksempel bomull. Det er mye lettere enn stoffer som er veldig glatte eller som strekker seg.

Kilde: husfliden.no

matglede

En vri-åtter i matveien

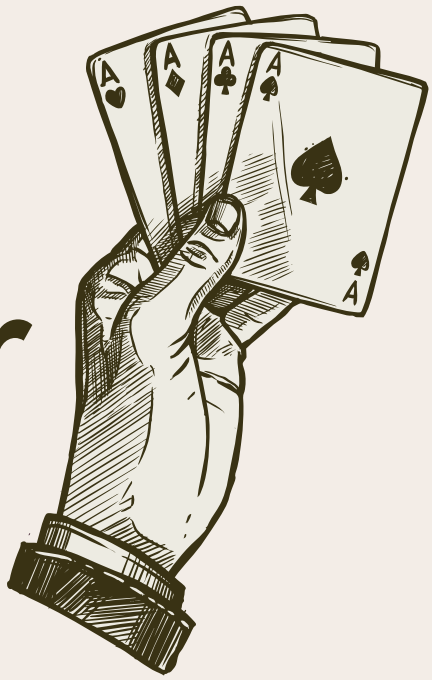

Tekst og foto
Yngve Ekern

Den profilerte matskribenten Yngve Ekern guider oss på veien til mer bærekraftig mat i hverdagen. Yngve har i en årrekke stått i spissen for den nye folkebevegelsen som bryr seg om maten vår og hvor den kommer fra.

Han har utgitt flere bøker, blant dem «Kjøttfrie dager». Han har vært fast bidragsyter i magasinet Framtiden i våre hender siden 2020.

Nye kostråd er som et kortspill der det gjelder ikke å foretrekke en mine rundt bordet underveis mot ukjent resultat. Åtte om dagen heter det i den nye kortstokken.

For oss miljø- og matinteresserte gjelder det å bli kvitt de gode kortene vi har på hånden så fort som mulig. Og bordet fanger, som det heter. Derfor gjør vi det enkelt med oppskriftene her.

Men i politikken har det ikke vært så enkelt å sikre seg stikk i spillet om de nye kostholdsrådene - ja, i den brede offentligheten har forbløffende mange holdt kortene tett mot brystet.

Fra fem til åtte

Eller kanskje det har vært for lite konstruktiv debatt i offentligheten, før hovedkonklusjonen altså ble tre kort ekstra å håndtere, fra fem til åtte grønne ingredienser per dag - og ferdig med det? En reduksjon fra anbefalt kjøttspising fra maks 500 gram i uken til 350 gram ble av de fleste mottatt med et skuldertrekk. Det fleste privatpersoner blåser jo i dette, uansett.

Samtlige miljøorganisasjoner har selvsagt heiet på kostråd som fremmer mer plantemat på våre tallerkener, og samtidig påpekt at da må politikerne også gjøre endringer som gjør det mer lønnsomt for norske bønder å satse på det grønne. Men dette virker vrient, i et land der bare 3 - tre! - prosent av arealet egentlig er egnet til naturlig planteproduksjon.

De fleste av oss kan lett enes om at vi spiser altfor mye kjøtt, og frem mot julehøytiden vil nok også noen vemmes over at kjedebutikkene kjører tilbudskampanjer med blant annet svineribbe, ofte av tysk opprinnelse, til langt under det kjøttet faktisk koster.

Et animalsk fargekart

Miljøaktivister som ogå bryr seg om maten vår og hvor den kommer fra, har med stor enighet fastslått av vi spiser for mye kjøtt. Men denne høsten har mange også lagt vektige kort på bordet som peker mot at når vi først skal ha oss en kjøttmiddag, er det faktisk bedre å gå for «rødt kjøtt» fra beitedyr som spiser det gresset og de buskene vi har så mye av her i landet, framfor «hvitt kjøtt» fra dyr som livnærer seg på mye importert soyaprotein fra Brasil.

Nok om kjøtt-farger, for i det politiske fargekartet har det egentlig vært forbløffende lite styr om en svært viktig ingrediens: Nemlig muligheten til å benytte handlingsrommet i våre internasjonale handelsavtaler for å styrke tollen på matvarer som utkonkurrerer prisene på det vi selv har tilgang på her i steinrøysa.

Toll er ikke tull

I denne matspalten er det et triumfkort at tollvern er heimevern. I flere valgkamper har «norske verdier» stått sentralt i en helt annen debatt. Verdi-vurderingen bør fremover dreie seg mer om selvforsyning. La da ta et av flere eksempler: Helt vanlige, norske erter er alt vi vil at dagens mat skal være: Norsk og bærekraftig. Og i tillegg altså proppet av byggemateriale for kroppen. Bra for kroppen, bra for kloden. Du får dem frosne i butikken året rundt.

Uansett, får vi stokker om får du her noen flere eksempler på gode, norske og proteinrike kort å spille ut rundt bordet - altså på spisebordet.

«De fleste av oss kan lett enes om at vi spiser altfor mye kjøtt.»

Amerikansk ertepannekake

Et skikkelig næringsrikt mellommåltid, kledelig tykk og ertende deilig. Uten bakepulver får du vanlige, tynne kaker. Her har jeg stekt dem i en stor rund ring à la pepperkakeform for å få dem ekstra tykke.

ca 150 g grønne, frosne erter

ca 4 dl melk

3 egg

1 ss smør

ca 4 dl hvetemel, eller annet egnet mel, gjerne litt kikertmel

1 ts revet ingefær

litt frisk, hakket timian

1 ts bakepulver

1/2 ts salt

- Gi ertene et raskt oppkok, hell av vannet og mos dem grovt med en gaffel, eller bruk stavmikser.
- Smelt smør i en liten kjele, ha i melk og visp eggene skikkelig inn.
- Ha mel, bakepulver, ingefær, timian og salt i en bolle. Hell i eggemelken litt etter litt og rør til det blir en jevn røre. Ha også ertene i litt etter litt, mens du justerer konsistensen me eggemelken.
- La røren stå på kjøkkenbenken i minst et kvarter, slik at den tykner.
- Ha litt mer smør i en panne på middels varme og stek nevestore pannekaker.

Epler kokt i gløgg

Norske epler er fremdeles i handel, takket være en velutviklet lagringsteknologi. Her kan du basere deg på din egen, og selvsagt helt unike, hjemmelagde gløgg. Men det går jo greit å kjøpe ferdig på flaske.

- Skrell eplene, men behold stilk og blomsterfeste, da går ikke eplebåtene så lett i stykker under koking.
- Ha pærene i kjelen med gløgg og la dem småkoke et kvarters tid. Har du anledning er det også lurt å la hele kjelen stå kjølig natten over.
- Ta ut pærene og sil vekk krydderet. Kok inn gløgglaken noe før du server desserten med mandelspon og bløtpisket krem.

Kålrotskiver med appelsin

Ja, kålroten kalles Nordens appelsin og har, i likhet med appelsin der vi stikker nellikspiker i skallet, en sentral posisjon i høytiden vi har foran oss. Her har jeg laget skiver av kålrot med nettopp finrevet appelsinskall.

- Først er skivene kokt halvveis møre i vann, så er de stekt i litt olje, som gir ytterligere smak. Med noen dråper luksusolje til slutt er dette roten til en herlig forrett. Eller som tilbehør til godt måltid med spekemat, da, gjerne med fenalår.

Blomkål-tre i suppe

Selv blomkålsuppe blir en fest for øyet når vi steker en skive, omtrent som et savanne-tre i suppen!
Her tar vi det med en ordentlig oppskrift.

2 nokså små blomkålhoder

kaldt vann

en kork husholdningseddik

ca 3 ss mykt, temperert smør

ca 3 ss mel

ca 2 dl fløte

litt revet muskatnøtt

litt stekeolje

salt, pepper

- La blomkålen ligge i iskaldt vann med eddik i ti minutter. Del blomkålen slik at du får fire fine skiver av hver. Legg dem til side. Del resten av blomkålen i mindre biter og ha dem i en kjele med lettsaltet vann. Legg i skivene med blomkål også.
- La det koke i fire-fem minutter. Ta ut de store skivene.
- Bruk gjerne en stor gaffel til å mose blomkålen i kjelen, fremdeles med vannet.
- Mens blomkålen i kjelen fortsetter å koke, rører du sammen smør og mel i en kopp. Ha dette i kokevannet med smuldret blomkål, litt om gangen, til konsistensen blir ganske tykk. La det koke videre i fem minutter for å få bort den rå melsmaken. Spe med fløte til vanlig suppe-konsistens.
- Smak til med salt, pepper og revet muskat.
- Varm en panne med en liten skvett olje og en knær smør til litt over middels varme og stek blomkålskivene pent brune.
- Fordel suppen i tallerkener og legg i de fine blomkål-trærne.

Honningstekte gulrøtter

Litt bi-drag fra bier kommer godt med når vi langsomt steker og karamelliserer gulrøtter.

- Kok små gulrøtter eller større gulrøtter delt opp i staver, gjerne i eplemost, men ikke gjennomkok dem.
- Ha dem i panne på middels varme, først med litt olje, så med smør. Ha i litt honning, og gjerne litt kanel, mot slutten. Og, hvis du er av den vågale typen og attpåtil har tilskuere du vil at skal sperre øynene opp, ha også i en liten klype frysetørret kaffe.
- Server med et godt dryss frisk og hakket persille (for norske krydderurter er også i sesong hele vinteren).

Balsamicostekt purre med ruccolasalat

En kjapp smårett eller tilbehør til noe annet, gjerne fisk.

2 små purrer

ca. 3 ss balsamico

1 ts sukker

blandet salat med vekt på ruccola

litt ekstra god olivenolje

salt, pepper

- Del purrene i mindre biter, men ikke bruk de grønne bladene.
- Ha litt smør i en panne og stek purren på nokså lav varme til de begynner å mykne. Skru opp varmen, slå over balsamico og dryss sukker på. La det steke til balsamicoen er borte.
- Server med en blandet ruccolasalat med bare litt olje, samt salt og pepper.

Sellerirot med nøtter

Roten til alt godt har såpass sting i smaken at den ikke skal spises rå, den også må gjerne både kokes og stekes - før den får litt ekstra smak, som av nøtter.

- Skrell og skjær en rot i biter, og kok dem passe møre og del i skiver.
- Strø over noen hasselnøtter som du har ristet raskt i en stekepanne.
- Drypp litt god olivenolje over, så har du en herlig smaksopplevelse.

Hvite bønner med portobellosopp og pesto

Her er vi i det lettvinte hjørnet, og bare plukker fra butikkhyllen - selv om de grønne ingrediensene ikke er norske og i rødt, hvitt og blått. Store, hvite bønner, også kjent som limabønner og butterbeans, har en fyldig og smøraktig smak. Portobellosopp minner på en merkelig måte om kjøtt, med fyldig smak og konsistens.

Miksen er perfekt, og her har jeg hatt på litt pesto av persille og hvitløk.

ca. 250 g store, hvite bønner - fra boks, eller tørkede som er bløtlagt i minst ti timer og så småkokt i rundt en time

6 svære portobellosopper

salt,pepper

Pesto:

1 potte kruspersille

2 ss grovhakkede pinjekjerner, andre nøtter eller mandler uten skall

1 fedd hvitløk, grovhakket

ca. 1 dl mild olivenolje

- Pestoen først: Kjør persilletoppene sammen med nøttene og hvitløken, med stavmikser eller i blender med kniver, mens du sakte sper med oljen til det blir en passe tykk konsistens. Smak til med salt og pepper.
- Knip stilkene av soppen og bruk en skje til å skrape vekk de svarte sporene under hattene. Del dem i to eller fire. Ha litt olje i en panne på litt over middels varme og stek dem med undersiden ned. Klem dem gjerne litt ned i pannen med en stekespade. Ha i litt smør og stek dem ferdige på den andre siden.
- Hold bønnene varme, enten de er nykokte eller du varmer boksbønner i vann. Fordel bønner og sopp på tallerkener og ha på klatter med pesto.

Har du elbil?
Nå belønner vi smarte valg. Les mer på tibber.no
39,-
/mnd*
~~49,- /mnd~~
tibber
*Ny pris gjelder kunder med integrert elbil/ladeboks med Grid Rewards eller som har solceller. Vilkår og betingelser gjelder.

© Carl & Venner

autoretur.no

Under 1% av bilens katalysator går til spille.

Det blir bare smuler igjen. Så å si alt av katalysatoren blir gjenvunnet.

Returbransjen har vært gjennom en revolusjon siden innføringen av vrakpanten i 1978.
I dag oppnår vi en gjenvinningsgrad på 98,2% når vi gjenvinner norske vrakbiler.
Nye utvinningsmetoder gjør at vi kan skille ut mikroskopiske mengder verdifulle metaller som platina, palladium og rhodium fra katalysatorene.
Rhodium har en markedsverdi på rundt 5.000 kr grammet.

Alle materialene som gjenvinnes fra vrakbilene blir en del av sirkulærøkonomien.
Vrakbilenes materialer er dermed en viktig råvarekilde for mange aktører.
I 2023 ble 88,2% av materialene i norske vrakbiler gjenvunnet (inkludert ombruk og materialgjenvinning).
Bilbransjens innsats har gjort returordningen lønnsom og verdifull for miljøet.

Når bilen vrakes er det ikke slutten - men starten på en ny historie

AUTORETUR
Bilbransjens eget returselskap

Kilder: autoretur.no, Bilretur AS, ARC Metal AB, Johnson Matthey

Nesten hele bilen gjenvinnes

Din annonse her?

Har du et økologisk, fairtrade eller et produkt våre miljø og samfunnsengasjerte lesere bør vite om?

Kontakt Sverre på:
sverre@gmk.as eller
tlf: 98 61 31 01

Vikja
ØKOLOGISK SLAKTERI
KALV · STORFE · SAU · LAM · VILLSAU
Økologisk kjøtt
FRÅ GARDAR VED SOGNEFJORDEN
E-post: post@vikja.no
Tlf. 47657465 www.vikja.no

isrosa
økologisk is
www.isrosa.no

Cultura Bank
Vi tilbyr mørkegrønne fond
www.cultura.no/fond

REIN
ØKOLOGISK HUDPLEIE

WWW.REINHUDPLEIE.NO

Voss Vandrarheim
Overnatting - Økologisk mat
Familier - Grupper
Kurs & Konferanse
tlf. 56 51 20 17
www.vosshostel.com
www.finnegarden.no

NØSTEBARN
www.nostebarn.no
UBEHANDLET ULL
Nøstebarn har stort utvalg av klær i myk, økologisk og ubehandlet ull til baby, barn og voksne. Besøk nett-butikken eller butikken i Bergen for mer informasjon.

Tørr hud, kløe og hudplager?

Optima pH4

- førebyggande og pleiande
- basert på økologiske prinsipp
- anbefalt av Grønn Hverdag
- utan parfyme

Produsert i Hardanger

Vegan

Optima pH

Optima Produkter AS
5600 Norheimsund, Tlf. 56 56 46 10

www.optima-ph.no

Småbønder i det globale sør kjemper en beinhard kamp mot klimaendringer. Scann koden og gi din støtte til verdens småbønder! Uten mat, stopper alt.

Utviklings-fondet

STANGELAND URTEPRODUKTER

Teer, urter og krydder-blandinger basert på Torleif Stangelands auraanalyse og forskning gjennom 50 år.

Et naturlig valg

stangelandurteprodukter.no

økosjokolade.no

Lag din egen sunne sjokolade av økologiske og Fairtrade kakaoprodukter og uten sukker!

CRIOLLO
SJOKOLADEBAR

- Uten gluten og sukker
- 100% plantebasert
- Økologisk og Fair
- Sunt & Godt!

FB/IG: @criollobar
Tollbugata 4 - Drammen

MORiiA

Et etisk produkt fra Uganda

Økologisk moringa for helse, styrke og velvære.

5 kr per produkt går tilbake til Uganda.

www.moriia.no

Godt Brød

Økologisk bakeverksted

Oslo | Bergen | Trondheim | Stavanger

Finn **ditt** nærmeste Økologiske bakeverksted på **www.godtbrod.no**

FINNEGARDEN

Finnegarden leverer økologisk frukt og grønsaker heim til deg i Bergensregionen.

Telefon:
56 51 48 71 / 91 62 84 05

www.finnegarden.no

Økologisk
Kalkun
frå Hardanger

www.homlagarden.no

VossaBia

Prøv Vossabias hudprodukt – av bivoks, urter og honning!

100% naturleg og økologisk – fordi me bryr oss!

Les mer om oss på www.vossabia.no

Hva med litt omsorg for maur og mygg?

Mørk høst utenfor vinduet. Sluddbyger. Jeg sitter i sofaen, blar i notatblokken min, og finner noen stikkord fra et par timer på en sommerstrand. Ordene setter fingrene i gang på PC-tastaturet – og blir til denne historien:

Junibrisen fyker over Oslofjorden, skvulper solglitrende bølger mot fjæra og vender sider i boka jeg har i hendene.

Vi har satt oss ved siden av «Filosofsteinen», kona og jeg. På den ble filosof, fjellklatrer og naturverner Arne Næss fotografert hvilende fire måneder før han døde i 2009, nær 97 år gammel. Steinen ligger på Høvik-stranden i Bærum.

En linerle skritter langs vannkanten rett nedenfor oss. Innimellom beinflyr den, snappende fluer. Vi svelger rykende termoskaffe og smelter franske sjokoladetrøfler i munnen.

– Jeg tror vi sitter på en maurtue, sier kona og klasker høyre legg.

«Hvis vi utvidet den omsorgen vi i dag har for mennesker, med la oss si én prosent rettet mot ikke-menneskelig liv, ville det være et stort sprang», leser jeg i boka jeg har med meg: «Sva marga, følg din vei», en samling av Arne Næss-sitater.

Jeg nevner filosofens utsagn for kona og føyer til at det ikke skal gå ut over henne om jeg utvider omsorgen min. Næss mener omsorgen for medmennesker fordypes om vi i større grad viser omsorg for andre skapninger.

Linerla jakter utrettelig i fjæra. Har den en gjøkunge i redet sitt? I mai hørte jeg «ko-ko» ikke langt unna her vi sitter. Den syngende hannen kan ha lokket til seg en hunn, en hunn med arvet evne til å lage egg svært lik linerlas gråhvite, prikkete, og dermed ha lurt linerla til å fø opp gjøkens grådige kjempeunge.

Foto: Erik F. Brandborg, Flickr

«Skal det være en trøffel til? Som du vet: uten insekter, ingen sjokolade. (Kakaoblomsten pollineres av en liten mygg, en knott

– Til hvem skal du utvide omsorgen din?

– Hæ? (et sjøfly tar av sørover)

– Jeg lurer på hvem du skal utvide omsorgen din til?

– Kanskje de seksbeinte.

– Til myggen, hjortelusflua og eitermauren?

– Skal det være en trøffel til? Som du vet: uten insekter, ingen sjokolade.

(Kakaoblomsten pollineres av en liten mygg, en knott).

En flue lander i boka jeg blar i, og vandrer over Næss-sitatet på side 220: «Hver og en av oss er jo helt fantastiske, i forhold til en flue for eksempel. Fra fluens synsvinkel er det nesten ingen forskjell på oss og Einstein».

Gjøken er «nær truet», forteller «Norsk rødliste for arter 2021». Hvorfor krymper bestanden? En grunn kan være færre småfugler å parasittere. Og det igjen kan skyldes at småfuglene har fått færre insekter å mate ungene sine med.

Jeg føyser bort to eitermaur fra leggen min.

Blir det færre gjøk, kan det evolusjonære kappløpet mellom gjøken og fuglene den overlater ungene sine til stå i fare. Kappløpet der verten blir flinkere til å forsvare seg mot det fremmede egget, og gjøken flinkere til å narre verten. Finnes det noe mer fascinerende i naturen?

Vi stabler oss på beina, legger termos og tom trøffeleske i sekken, ønsker linerla lykke til, og rusler bortover kyststien.

Her jeg seinhøstes avslutter denne sommerminne-teksten, streifer tankene mine linerla og gjøken. Overlevde de trekket sørover? Gjøken til tropisk Afrika, linerla til Middelhavet. Fikk de i seg nok med energi og protein fra insekter underveis?

Hva skal til for å bevare mangfoldet av liv på vår enestående planet? Holder det at vi «helt fantastiske» mennesker utvider omsorgen vår, bare litt?

Tekst
Trond Wormstrand

Trond Wormstrand er vår faste naturskribent og stifinner. Spalten har vært en fast og populær del av Framtiden i våre henders medlemsmagasin i mange år.

Vi trenger et ekte grøntløft

Om nordmenn spiser mindre kjøtt og mer grønt i tråd med kostrådene, vil det ha en samfunnsmessig gevinst på **71 milliarder kroner årlig**.

Kommentar:
Ingrid Kleiva Møller

Fagansvarlig bærekraftig mat, Framtiden i våre hender.

Norske kjøttlagrene er på bristepunktet, og nå er slaktesesongen også her. Gjør deg klar for massive reklamekampanjer og prisdumping på den råvaren du skal prøve å spise mindre av. Dette er negativt for bondeinntekta, for klimaet og for folkehelsa.

I høst fikk vi nye kostråd, som sa at vi bør velge mest mat fra planteriket, og at svært mange nordmenn spiser usunne mengder kjøtt. I tillegg er kjøtt den råvaren med desidert høyest klimautslipp. Det er derfor duket for Grøntløftet, og dagligvarekjedene lanserer kutt tilsvarende momsen på de grønne råvarene som er sunne både for oss og planeten.

Men hva hjelper det, når ikke jordbrukspolitikken følger etter – og vi produserer langt mer kjøtt enn det vi klarer å spise opp? Da fylles de såkalte reguleringslagrene med kjøtt, og selges med stor rabatt til dagligvarekjedene, som igjen pusher ut kjøtt i store mengder til spottpris. Eller grillsesongen, ribbesesongen eller fårikålsesongen som det også kalles.

Dagligvarekjedene har gjort det til tradisjon å selge kjøtt med tap, så og si hele året. Kjøtt selges ofte så billig at det blir vanskelig å velge bort i butikken, spesielt for de som har fått kjenne på en trangere økonomi de siste årene.

I fjor var det rekordstore mengder kjøtt på reguleringslagre: Over 12 000 tonn kjøtt lå på frys. Dette har skapt overskrifter og bekymring i aviser som Nationen, for hvem er det som betaler regningen når dette overskuddskjøttet skal pushes ut til oss, til forlokkende lave priser? Det gjør bøndene, som får lavere pris for kjøttet de leverer til Nortura, og som må betale en omsetningsavgift som går til å betale for disse kjøttlagrene, til å gi dagligvarekjedene rabatter på kjøttet, til å betale for store kjøttkampanjer som skal få oss til å spise mer. En bondeinntekt som allerede er på krisenivå, får enda et skudd for baugen.

> «Dagligvarekjedene har gjort det til tradisjon å selge kjøtt med tap, så og si hele året.»

I tillegg taper vi forbrukere, som allerede er langt fra å spise som i kostrådene. 42% av alle nordmenn kan gå flere dager uten å spise frukt eller grønnsaker. Og 55% mener de ikke har råd til å følge kostrådene, fordi den sunne maten er for dyr sammenlignet med den usunne. Samtidig spiser vi over dobbelt så mye proteiner som det som er anbefalt, og runder i snitt 100 pølser i året. Dette har store konsekvenser for folkehelsa.

Kostrådene er nemlig ikke bare for oss som er spesielt opptatt av helse. Kostrådene handler om å sikre alle nordmenn mange gode leveår, unngå livstruende sykdommer, unødvendige operasjoner, sykemeldinger og dårlig helse. Om nordmenn spiser mindre kjøtt og mer grønt i tråd med kostrådene, vil det ha en samfunnsmessig gevinst på **71 milliarder kroner årlig**.

Hvis vi skal klare å få folk til å spise som i kostrådene, kan ikke kjøtt selges til spottpris, mens grønnsaker er noe man må nedprioritere for å få lønna til å strekke til. Politikerne må på banen, og de kan ikke kun se på helsepolitikken: De må se på hva bøndene oppfordres til å produsere og hva slags mat vi finner i butikken. Det vil være bra for bøndene, for klima og for helsa vår.

Dessverre går det motsatt vei: I årets forslag til statsbudsjett, var det magre midler å finne til å få nordmenn til å følge kostrådene. Kun 8 millioner totalt går til å formidle befolkningen om hva slags mat som kan gi dem god helse og flere gode leveår. Det er heller ikke varslet at det kommer nye grep for å gjøre det lettere eller rimeligere for oss å velge den sunne maten i butikken.

Dette er synd, siden det å følge kostrådene ved å spise mer planter og mindre animalsk faktisk er blant de mest effektive klimatiltakene i Norge, ifølge Miljødirektoratet. I stedet for å gi oss en ambisiøs handlingsplan for å både dyrke og spise mer av den mest klimavennlige maten, er det såkalte kostholdstiltaket helt fraværende i regjeringens Klimastatus- og plan. Regjeringen overser her en viktig mulighet til å styrke folkehelsa, kutte utslipp og øke norsk selvforsyning.

HVILKEN FREMTID SER DU?

VERDENS DYREBESTANDER HAR I SNITT KRYMPET 73 % PÅ 50 ÅR. VI MÅ SE NATURKRISEN I ØYNENE, OG SNU UTVIKLINGEN NÅ! DU KAN GJØRE EN FORSKJELL FOR VERDENS DYR OG NATUR.

VIPPS TIL 2050 ELLER BLIR FADDER PÅ WWF.NO

WWF | vipps TIL 2050

Bestill din togreise hele 120 dager i forveien

Vi lytter til våre kunder hver eneste dag, og jobber for å kunne åpne salget enda tidligere. God jul!

Reiseinspirasjonen finner du på

sj.no

SJ NORD